

2019. december – Karácsony hava

Forgatókönyv. Összeállította: Both Zsuzsa és Szabó Kinga

JELES NAPOK, SZOKÁSOK

*Ha akarunk fenni, fenni koszorút
Kedves..... fonjál koszorút.*

*Koszorú, koszorú, mért vagy olyan szomorú
Azért vagyok szomorú, mert a nevem koszorú.
Kipp-kopp-kopogok / Találd ki, hogy ki vagyok.*

Advent

A karácsonyi előkészület négyhetes időszaka.

*Ég a gyertya, ég, / El ne aludjék, / A szívükből a szeretet / Ki ne aludjék.
Ég a gyertya, ég, / Fusson a sötét, / Szívükből a rosszság is / Kitakarodjék!
Ég a gyertya, ég, / Nő a fényesség, / Sötét földhöz a fényesség / Egyre közelébb.
Ég a gyertya, ég, / Az adventi négy, / Azt lobogják, azt hirdetik: / Jézus, üdvöz légy!*

December 4.: Borbála napja

Szent Borbála bányászok, tüzérek, várak védszentje.

Termésjósító nap. A gyümölcsfákról lemetszett ágat melegre tették, s ha az karácsonyra szépen kizöldélt, az jó termést jósolt a következő évre.

Borbála napján az asszonyok nem fonhattak, mert az rosszat jelentett, például azt, hogy meg fog sántulni a szarvasmarha. Egyes vidékeken ezt az elképzelést konkrétan is megmagyarázták. Ha az asszony fon, akkor Borbála behajítja az ablakon az orsót, a fonál kóccá válik, rátekeredik a marhák lábára, és azok lesántulnak.

- Munkatilalom
- Jósló hiedelmek

December 6: Miklós napja

- Szent Miklós püspök emlékünepe
- Szent Miklós ének

„Ó, aki Szent Miklóst szereti, és aki híven szolgál neki, / Azt ő mindig megsegíti, védelmében részesíti / Szent Miklós, Szent Miklós."/

Ki az ő udvarában pihen, segíti szárazon és vízen. / Ellenségtől azt megmenti, nem hagyja őt bűnbe esni / Szent Miklós, Szent Miklós.”

Miklós napi szokások:

- láncos Miklósok
- Mikulásos alakoskodás
- Miklós napi tréfás gyóntatás
- ajándékozás

December 13: Luca napja

- Szent Luca vértanú ünnepe.
- Gonoszjáró nap, védekezés a boszorkányok rontása ellen
- Játék: *Ki vagy te?*
- Munkatilalom: fonás, varrás
- Lucaszék.
- Kotyolás, lucázás.

Dunántúli Lucázó ének

*Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Galagonya kettő, három, / Száraz körtét várom,
Ha nem adnak szalonnát, / Levágom a gerendát,
Ha nem adnak hurkát, / Elviszem a Julcsát,
Ha nem adnak körtét, / Elviszem a Böskét!
Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Galagonya kettő, három!*

Jóslások, varázsló eljárások

Hagymakalendárium

Egy jókora fej vöröshagymát négyfelé vágta és széjjelszedték ízekre. Kiválasztottak tizenkét egészséges lemezt és mindegyikbe egy csipetnyi sót szórtak. A hagymalemezeket sorban egy tányérba vagy tepsibe tették, megjegyezve, hogy melyik milyen hónapot jelöl, és az óév utolsó estéjén feltették a kemence tetejére. Megnézték, hogy melyik hónap lemezén olvadt el a só. Az a hónap esős lesz, s amelyikben száraz maradt, abban a hónapban nem lesz eső.

Lucabúza

Ha karácsonyra kizöldül, akkor a következő évben jó búzatermesre lehet számítani.

Szentcsaládjárás

Karácsony előtt kilenc napon át tartó paraszti ájtatosság. A Szent Család-járás (vagy szálláskeresés, Szent Család-kilenced) a karácsony vigíliáját közvetlenül megelőző időszak egyik legfiatalabb szokása az adventi várakozás ünnepélyesebbé tételét szolgálja, lelkileg készíti elő az ünnepet. December 15-től 24-ig több szálláskereső csoport is járt egy-egy faluban, többnyire asszonyok, akik egy előimádkozó vezetésével indultak el, majd naponta más-más csoporttag házat keresték fel. A szálláskereső asszonyok a befogadó családnál az asztalon előkészített alkalmi házioltáron elhelyezik a Szent Család képét, majd az asztalt körbeülve először a Szent Család minden tagjához külön imádkoznak. A szálláskeresőket a végén a háziasszony megvendégeli friss süteménnyel.

December 21: Tamás napja

Hitetlen Tamás néven emlegetett apostol emléknapja

Jézus tanítványának, Tamás apostolnak az emléknapja. Ő volt a tanítvány, aki nem hitt Jézus feltámadásában, ezért hitetlen Tamásként emlegetik. Tamás napon már szentelik a karácsonyi

ételeket. A néphit szerint Tamás napja kiválóan alkalmas disznóölésre. (Ez persze sokéves tapasztalaton is alapul, hiszen ilyenkor már általában beállt a fagy.)

- Házasságjósolás.
- Gyógyító erejű disznóháj. Varázsige: *Áj, báj, kecskeháj, / ha meggyógyul, majd nem fáj.*

December 24: Ádám-Éva napja, szenteste

Karácsony vigíliája, Jézus születésének ünnepe.

Kántálás, betlehemezés.

Karácsonyi asztal

A *karácsonyi asztalra* vagy alá, vagy akár csak a közelébe helyezett tárgyak, eszközök különleges mágikus hatalommal voltak felruházva. A *karácsonyi abroszt* csak egyetlen ünnepi alkalomra használták, ezentúl vetőabroszként vagy sütőabroszként alkalmazták, hogy a termés bő legyen, vagy hogy a kenyér jól sikerüljön. Az asztal alá szénát, szalmát vitt be a gazda, hogy azután az állatok alá tegye, ezzel biztosítva egész esztendőre az egészségüket. A bő termést igyekeztek befolyásolni a szintén az asztal alá helyezett magvakkal, szemes terményekkel teli szakajtókkal. Ez utóbbiakat többnyire a tyúkoknak adták, hogy jobban tojjanak. A karácsonyi ételek böjtösek voltak, de sokat és sokfélét ettek, hogy a következő esztendőben elegendő ételük legyen. Úgy gondolták, ha karácsonykor halat, tököt, mákos laskát, paszulyt, borsót, lencsét esznek akkor a következő évben sok pénzüik lesz. Volt ahol a vacsora 21 féle eledelből állt össze hal, paszulyleves, mákos guba, derelye, túrós galuska, ostya, dió, alma, fokhagyma, vöröshagyma, méz, aszalt szilva, bors, szőlő, sült tök, fehér kenyér, mákos és diós kalács, bor, pálinka. A karácsonyi dióevés mindenütt szokás volt. A dióval teli tálal a család körül ülte, majd sorban mindenki választott. Az ép egészséges dió jó egészséget, míg a sérült rossz dió betegséget jelentett. A dió jelentette a gyerekeknek a játék örömét. A földre tett diót körül állták. Sorban gurították a diójukat, és akié eltalálta, azé lett a kitett dió. Ha nem sikerült a találat, az ő diója is a földön maradt.

December 25: Karácsony napja

Egyházi és családi ünnep, munkatiltalom. Tilos volt e napon a kölcsönkérés, kölcsönadás is, mert kivinné a házból a szerencsét.

December 26: Karácsony másodnapja, István napja

A leggyakoribb keresztnevek közé tartozik a magyar nyelvterületen az István. Minthogy a karácsonyi ünneppel is egybeesik, külön ünneplő szokásai alakultak ki. Gyakran István- és János-köszöntőket aktualizálnak más névnapra is.

December 27: János napja

E naphoz a borszentelés szokása kapcsolódott, mely a borvidékeken máig él. A szentelt bornak is – mint minden egyéb szentelménynek – mágikus erőt tulajdonítottak. Beteg embert és állatot gyógyítottak vele. Öntöttek a boroshordókba is, hogy ne romoljon el a bor. Szólásként él a *Szent János áldása*, a búcsúzaskor megivott utolsó pohár borral kapcsolatosan.

János napi köszöntő (Magyaró):

*Kelj fel János, ne aludjál / Neved napjára virradtál
Ma van János neve napja / Az Úr Jézus neki adta.
Felkelt János, nem aluszik / Velünk együtt vigadozik
Jánosnak hát kívánjunk jót / Hogy ne zárja bé a sírbolt.*

Csúszik a nyúl a fagyon, / János napja ma vagyon, / Egészségbe' maradjon!

Játék:

János úr készül németi Bécsbe, / Lovai vannak nyerge előbe, / Kantárszára forgandóba. Hajtsd előre magadat, / Azt a hosszú hajadat, / Csillag derekadat.

(A gyermekek párosával állnak, feltartott karral kaput tartanak. Az utolsó pár átbújik a kapuk alatt, beáll elsőnek, és szintén kaput tart. Ugyanígy bújik át a többi pár is.)

December 28: Aprószentek napja

Aprószentek

A Krisztusért mártírhaltalt halt betlehemi kisdedek szenvedéseit jelképezi; „aprószent” minden fiúcecsemő, akit Heródes király a gyermek Krisztus keresésekor megöletett. Kalotaszegen az aprószentek napi vesszőzést, korbácsolást "mustármagadás"-ként tartották számon. Azért nevezték mustármagozásnak, mert a gyermekeket csípős vesszővel verik, s az csíp, mint a mustár. Azért a verés, hogy akkor a gyermekek annyit szenvedtek, szenvedjenek a mostaniak is.

Jegyei aprószentek köszöntő:

*Én is elindultam Heródes nyomdokán,
Nem azért jöttem, hogy karddal vagy puskával meglőjem,
Hanem egy csípős vesszővel megaprószentekeljem.*

December 31: Szilveszter

A regölés kereszténység előtti évszáró-évkezdő szokás. Lényege ennek is a szerencse, bőség, termékenység biztosítása. Minden eleme, motívuma régies, illetve más-más időszakból való, nem mindig egyértelműen megfejtett.

(A következő oldalon regölő és köszöntő szövege!)

*Porka havak esedesnek – de hó reme, róma.
Nyúlak, rókák játszadoznak – de hó reme, róma.
Bényomoztunk a faluba – de hó reme, róma.
Fóris Mózsés udvarába – de hó reme, róma.
Ottan látánk rakval házat – de hó reme, róma.
Abba látánk vetve ágyat – de hó reme, róma.
Küjjel fekszik jámbor gazda – de hó reme, róma.
Beliül fekszik gyenge hölgye – de hó reme, róma.
Közbül fekszik párizs gyermek – de hó reme, róma.
Serkengeti atyját s anyját: – de hó reme, róma.
– Kelj fel, atyám! Kelj fel, anyám! – de hó reme, róma.
Mert bejöttek a régiek! – de hó reme, róma.
Régi törvény: nagy rét ökör – de hó reme, róma.
Annak fele regösöké – de hó reme, róma.
Hátán hosszan sült pecsenye – de hó reme, róma.
Annak fele regösöké – de hó reme, róma.
Szarva teli főtt pereccel – de hó reme, róma.
Annak fele regösöké – de hó reme, róma.
Farka bojtján egy korsó sör – de hó reme, róma.
A maradjon a gazdának! – de hó reme, róma.
Kődökibe köből komló – de hó reme, róma.
A maradjon az asszonynak – de hó reme, róma.*

(Kénos-Udvarhely)

Karácsonyi köszöntő:

*Örömmel való hálákat adunk a mindenható Úristennek
Hogy megadta érnünk e szent Karácsony estéjét
Az Úristen virrasszon fel a holnapi napra
Úgy mint Krisztus urunk szüületésnapjára
Másodnapjára, mint Szent István napjára
Harmadnapjára, mint Szent János napjára
Az Úristen léptessen át a kevés óesztendőből az újba
Hogy töltsük el együtt erővel, lelki-testi békességgel, örömmel. Ezt kívánom!*